

Kazenskosodna zaščita preskrbe prebivalstva.

Dr. Anton Štuhec.

Pri današnjem stanju gospodarskih razmer se med mnogimi drugimi krilaticami vedno pogosteje sliši klic po uravnanem gospodarstvu. Dasi gospodarska zakonodaja okleva, da bi se temu odzvala, je bila državna uprava zaradi fluktuacij na blagovnem trgu, nastalih v drugem polletju preteklega leta, vendar primorana, izdati celo vrsto izrednih ukrepov,* ki lomijo z načelom svobodnega gospodarstva. Formalno opravičilo zato je imela vlada v širokem pooblastilu finančnega zakona 1939/40 (§ 113), da sme izdajati uredbe z zakonsko močjo zaradi ureditve in olajšave gospodarskih razmer v državi in vobče zaradi pospeševanja gospodarske delavnosti. K temu je prišla uredba z dne 16. septembra 1939 (Sl. L. 472/77—1939) s pravico ministr-

* Upoštevana je snov sodne pristojnosti do 1. januarja l. 1941; v glavnem naslednje uredbe, ki se navajajo, kakor slede:

ur. I: Uredba z zakonsko močjo o pobijanju draginje in brezvestne špekulacije, Sl. L. 480/78, 1939;

ur. II: Uredba o kontroli cen, Sl. L. 68/15, 1940;

ur. III: Uredba o prometu s koruzo, Sl. L. 250/45, 1940;

ur. IV: Uredba o kontroli zaloge blaga, Sl. L. 275/45, 1940;

ur. V: Navodilo za izvrševanje uredbe o prometu s koruzo, Sl. L. 287/51, 1940;

ur. VI: Uredba o maksimiranju cen in prisilnem odkupu pšenice in koruze, Sl. L. 296/53, 1940;

ur. VII: Uredba o spremembah in dopolnitvah uredbe o maksimiranju cen in prisilnem odkupu pšenice in koruze, Sl. L. 317/55, 1940;

ur. VIII: Uredba o prometu s pšenico in državni intervenciji na pšeničnem trgu v gospodarskem letu 1940/41, Sl. L. 356/62, 1940;

ur. IX: Uredba o ukrepih za preskrbo prebivalstva in vojske s kruhom, Sl. L. 415/70, 1940;

ur. X: Uredba o kontroli cen na drobno, Sl. L. 420/71, 1940;

ur. XI: Uredba o oljnatem semenu in jedilnem olju, Sl. L. 444/74, 1940;

ur. XII: Uredba o ureditvi blagovne prodaje, Sl. L. 612/91, 1940;

ur. XIII: Uredba o prometu s koruzo v letu 1940/41, Sl. L. 684/97, 1940;

ur. XIV: Uredba o mletju in kruhu, Sl. L. 706/100, 1940;

ur. XV: Naredba o prijavljanju proizvodnje prometa in zaloga blaga, Sl. L. 733/103, 1940.

skega sveta, z uredbami menjati obstoječe zakone, uredbe in predpise ter donášati nove, kolikor to zahtevajo javni interesi. Na prvi osnovi je bila izdana uredba z zakonsko močjo o pobijanju draginje in brezvestne špekulacije, na drugi številne druge, nove so še medpotoma. Vse te uredbe in predpisi urejajo v svojem končnem cilju vprašanje tekoče preskrbe prebivalstva in so stvarno izjemne omejitve svobodnega gospodarstva, dasi imanentno s svojo daljšo življenjsko dobo nevidno dobivajo značaj rednih ukrepov. Njih področje je razdeljeno med upravno in sodno oblastvo. Ker sodišču poverjeni posli zaradi številnosti niso preveč pregledni, hočemo v tej razpravi podati kratek kritičen pregled nove zakonodaje glede preskrbe prebivalstva predvsem v materialnopravnem pa tudi procesualnem pogledu.

Nova gospodarska zakonodaja je na eni strani imela nalogo kreirati poleg občę uprave potrebno formalno ustrojstvo ter institucije, katerih sodelovanje z občę upravo naj zavaruje preskrbovalne interese (urad za kontrolo cen, rezerva hrane, preskrbovalne ustanove itd., za dravsko banovino Sl. L. 681/96—1940 in odsek za uravnano kmetijsko gospodarstvo Sl. L. 628/92—1940). Na drugi strani je ta zakonodaja v obsežni meri razširila krog materialnopravnih predpisov. Kot osnovna misel prepleta te predpise cilj vzdrževanja reelnega gospodarskega obtoka od producenta preko posredovalca do potrošnika ter regulacije njegovih motenj.

Zaščita se v prvi vrsti nanaša na

življenjske potrebščine

(čl. 1 ur. I).

Kaj je razumeti s temi, v zakonu naravnost ni povedano, indirektno pa orisano tako, da se demonstrativno našteva, kaj spada pod ta pojem. Sem se šteje vse, kar je potrebno za negovanje telesa (hrana in oblačilo v najširšem smislu), kurjava in razsvetljava. Svoječasni zakon z dne 24. marca 1917 št. 151 drž. zak. je definiral potrebščine kot premičnine, ki služijo za življenjske potrebe ljudi in živali neposredno ali posredno. Nemški zakon z dne 8. maja 1918 je govoril o predmetih dnevnih potreb. V bistvu je sedaj posneta dikcija zakona o pobijanju draginje in brezvestne špekulacije z dne 30. decembra 1921, Ur. L. št. 5/6 iz leta 1922, vendar s spremembo, da so v čl. 1 odst. 1 Ur. I. mišljene le življenjske potrebščine v ožjem smislu, ker so drugi predmeti, ki spadajo pod zaščito, naštetih posebej. Ostala pa je nespremenjena osnovna misel, da je živ-

ljenjska potrebščina tudi tisto, kar služi posredno za cilje prehrane, ker so zaščiteni tudi živalska hrana in predmeti, ki so potrebni za kmetijsko proizvodnjo (kmetijske priprave, orodje, ostala sredstva, za proizvodnjo potrebna). Četudi ni v zakonu posebej izraženo (kakor je podobno bilo v pravilniku z dne 7. septembra 1922, Ur. L. št. 511/99—1922), je vendar osnovna misel zaščite življenjskih potrebščin predpostavka gotove povprečne kulturne stopnje, ne glede na krajevne razmere, ki so različne. Nepogrešljivost ali nujnost potrebe se ne zahteva, zadošča, da gre za življenjske potrebščine sploh. Tudi ni važno, ali gre za predmet velike ali manjše prehranjevalne vrednosti ali poleg prehranjevalnega momenta za povečani ali posebni užitek. Brez pomena je nadalje, kje se življenjska potrebščina izdeluje, nahaja ali razdeljuje, bistveno je objektivna sposobnost, da blago služi za kritje življenjskih potreb. Zaradi tega obsega pojem tudi vsa nadomestila (glej prejšnji zakon o prometu z nadomestilnimi živili z dne 31. marca 1918 št. 125 drž. zak.), ako so namenjena za prehranjevalne svrhe, prav tako ne glede na hranilno vrednost. Pojem življenjske potrebščine končno ne zahteva, da gre za t. zv. ljudsko hrano, nego obsega tudi tiste predmete, ki odgovarjajo posebnemu ali krajevnemu okusu (običaji). Potemtakem pojem življenjske potrebščine ni nekaj stalnega, ampak se spreminja s fluktuacijo življenjskih prilik. Zaradi proizvodnje življenjskih potrebščin je bilo potrebno, vzeti pod zaščito gradbeno in pogonsko gradivo kakor sploh ves material in orodje, ki je potrebno za izdelovanje vseh predmetov zaščite, zlasti pa stanovanjskih in poslovnih prostorov, ki so kot predmet zaščite posebej navedeni. Izvzeti od zaščite so izrečno kmetijski proizvodi iz lastnega posestva, v lekarnah prodana zdravila, monopolizirani predmeti in predmeti, ki so v spisku luksuznih predmetov po zakonu o skupnem davku na poslovni promet. Prvo izjemo je posebej pozdraviti, ker se je okoristila z izkušnjami zakonodaje med prvo svetovno vojno, da se stroški kmetijske proizvodnje ne dajo zanesljivo določiti in da tukaj tudi odrekajo surogatne mere ocenjevanja. Nove, pa pravilne so ostale izjeme, ker so itak predmet uravnane uprave. Luksuzni predmeti pa že po splošnih življenjskih pojmi niso nikake potrebščine.

Pri nemogočnosti dati stabilno definicijo je zakonodavec široko odprl vrata zaščiti s tem, da je z generalno klavzulo sprejel v zaščiteni krog tudi „druge predmete nujne potrebe“, to so razen pod št. 1 do 5 navedenih. O nuj-

nosti potrebe, s čimer so se po prejšnji zakonodaji (čl. 1 prav. z dne 7. septembra 1922) razumevali tisti predmeti, „ki varujejo ter pospešujejo telesni obstoj širokih slojev ter omogočajo življenje po današnjih kulturnih potrebah“, pri življenjskih potrebščinah ni bilo govora. Je za te druge predmete potrebna posebna nujnost v tem širokem smislu? Menimo, da tukaj ni diferencirana stopnja potrebe, dasi se rabi beseda „nujne potrebe“, in da gre za sinonimno misel, ker so tukaj predhodno navedeni predmeti št. 1—5 v dobi, ko čuti zakonodavec potrebo, s kazenskimi sankcijami pobijati druginjo in antisocialno špekulacijo, samo po sebi nujno potrebni (arg. drugi). Poudarek leži na besedi potreba. Po tem predpisu bo na pr. presojati, ali spadajo knjige v krog zaščiteneih predmetov.

Ko zakonodavec razlikuje življenjske potrebščine in „ostalo blago“, je s tem razumeti vse predmete iz čl. 1 ur. I., kolikor ne spadajo pod ožji pojem po čl. 1 odst. 1 št. 1 l. c. ter niso izrečno izvzeti.

Okvara in uničevanje življenjskih potrebščin.

Vsak državljan ima poleg moralne tudi pravno dolžnost, varovati človeško in živalsko hrano pred okvarami ter uničevanjem in hrano primerno shranjevati. Državna uprava je upravičena postopati zoper osebe, ki te dolžnosti zemarjajo (čl. 18 ur. o rezervah hrane z dne 6. julija 1959, št. 64/14—1940). Kdor namerno uničuje človeško in življenjsko hrano ter druge kmetijsko-živinorejske proizvode, se kaznuje po §§ 187 do 190 kz., ako se je uničevanje zgodilo s požigom, drugače pa po § 365 kz. (čl. 19 l. c.). Z določkom „namerno“ zakon ni hotel poostriti krivdne oblike napram občemu kazenskemu zakonu, kar sledi iz celotnega besedila tega predpisa, ker v glavnem le ponavlja kazensko odgovornost za taka dejanja po občem kazenskem zakonu. Pač pa je zakon glede na javnopravni značaj tega predpisa deklariral obči kazenski zakon tako, da so človeška in živalska hrana in drugi kmetijskoživinorejski proizvodi javna dobrina in zaradi tega njih poškodba in uničevanje kaznivo že po službeni dolžnosti (§ 365/5 kz.). Razen tega je s posebnim predpisom od življenjskih potrebščin stavljena pod kazen le še pokvara zdrave koruze, da bi se uporabila za industrijske svrhe (čl. 11/2 ur. XIII).

Dasi splošna opozoritev čl. 19 l. c. na prijavno dolžnost glede kaznivih dejanj po § 155 kz. očitno ne razlikuje, da je ustanovljena ta dolžnost le za zločinstva, vendar ni uza-

konjena posebna dolžnost takih prijav za prestopke po § 190 in 365 kz.

Neizpolnitve dobavnih pogodb niso stavljene pod kazenske sankcije (čl. 13 prav. k ur. o rezervah hrane, Sl. L. št. 95/20—1940).

Da zaščiti zgoraj navedene cilje glede potrošnih interesov prebivalstva, se je državna uprava izmed mnogih mogočih blažjih ali strožjih posegov v individualno gospodarsko sfero poslužila sledečih sredstev:

1. Zaščita najeminskega razmerja (čl. 11 ur. I). Od dne 25. septembra 1939 se najemnine za stanovanja in poslovne prostore ne smejo povišati in ne smejo biti višje kot so bile na dan 1. septembra 1939. Najmodavec, ki bi vkljub temu zvišal najemnino, stori prestopok in se kaznuje z zaporom do treh mesecev in v denarju do 20.000 din. V zvezi s tem urejuje uredba o omejitvi rabodavčevih pravic glede odpovedi stanovanj in poslovnih prostorov z dne 17. oktobra 1940 (Sl. L. 572/86—1940) odpovedne razloge, uredba z dne 30. oktobra 1940 (Sl. L. 597/89—1940) pa urejuje postopek.

2. Prodajalna dolžnost (čl. 2 odst. 1 ur. I). Vsak proizvajalec, posrednik ali prodajalec življenjskih potrebščin bodisi na debelo ali drobno, je dolžan imeti na prodaj („izlagati prodaji“) življenjske potrebščine ter ostalo blago, ki ga je produciral ali nabavil za prodajo. Storiteli so tukaj naštetih legitimni predstavniki trgovskega prometa. Prepovedano je vsako odtegotvanje blagovne zaloge prodajnim svrham. S tem je prizadeto vsako skrivanje blaga ne glede na obseg, pa tudi vsako zadrževanje normalnega časa za opravo prodaje vobče, prepovedana pa tudi konkretna odklonitev prodaje posameznega blaga. Z zadnje navedenim primerom je uveden v naš kazenski sistem spet dardanariat (glej § 482 a. kz.), ki ga novi kazenski zakon ni prevzel. Mora iti za blago, ki je namenjeno za prodajo. S posredovalci je mišljeno samo legitimno posredništvo, vendar pa bo pri vsaki vrsti blaga presojeti tudi konkretne prilike trpečega gospodarstva in zaradi izrednih razmer nastale spremembe. Tiha predpostavka prodajalne dolžnosti je dejanski obstoj in aktiviteta podjetja. Izločeni člani rednega gospodarskega obtoka ne spadajo pod to dolžnost. Krivdna oblika je naklep, lahko tudi dolus eventualis. Ne zahteva se posebna namera špekuliranja na izkoriščevalne dobičke. Antisocialnost je v kaznivem dejanju samem. Vsako odtegotvanje blaga prodajnim namenom zmanjšuje prometno blagovno zalogo in avtomatično s tem

vpliva na gibanje cen. Na drugi strani so s tem ravnanjem že sami po sebi prizadeti potrošnikovi preskrbovalni interesi, ki so enakovrstno predmet zaščite. Predaleč bi šla zahteva, da je dokazovati še namero, s prepovedanim dejanjem špekulirati na povišanje cen, ker bi težkoče takega dokazovanja po večini paralizirale zakonite cilje.

V ozki zvezi s prodajalno dolžnostjo je

3. Omejevanje produkcije, nabave in prodaje (čl. 2 od. 5 ur. I). Vsako tako dejanje je prepovedano. Misli se na obseg produkcije nabave in prodaje, na skrčenje. Objektivni dejanski stan obstoji torej v zmanjšanju blagovne množine. Blago mora eksistirati, drugače prestopok ni mogoč. Pri produkciji je storilec lahko samo producent sam, glede nabave in prodaje življenjskih potrebščin je lahko storilec vsakdo, trgovec, obrtnik itd., ne glede ali gre za poklicno ali nepoklicno delo. Vsako zmanjšanje ponudb vpliva neugodno na stanje cen, vendar pa je potrebno, da prepovedano omejevanje „povzroči“ povišanje cen življenjskim potrebščinam (srbski tekst: „koji dovode“ do podizanja cena). Prevod z izrazom „povzroči“ je predalekosežen, ker ostane nejasno, ali se zahteva dokaz, da je z omejevanjem samim že nastopilo povišanje cene konkretnega blaga ali pa dokaz, da se splošno s prepovedanim postopkom namerava vplivati na stanje cen te vrste blaga. Po izvornem tekstu bo subjektivni dejanski stan pravilno označiti tako, da obsega svestnost storilca, da more vplivati omejevanje neugodno glede potrošnih interesov na stanje cen. Dalekosežnejše špekulativne namere, koristiti se s povišanjem cen, ni treba. Stvarno gre vedno za presoj o b j e k t i v n e s p o s o b n o s t i kaznivega omejevanja vplivati na povišanje cen, ni pa potrebno, da je to povišanje nastopilo.

Tretji konstitutivni element tega kaznivega dejanja je, da omejevanje presega „uobičajeni obim“. Sodišče mora v vsakem primeru ustanoviti činjenice, iz katerih se da posneti značaj in obseg udomačene navade. Pri tem misli zakonodavec na tiste običajne vezi med prodajalcem in potrošnikom, ki so v skladu z naziranjem s o l i d n e trgovine in so nastale zaradi boljše ali ekonomične povezanosti obeh členov gospodarskega obtoka. Po večini se nanašajo na način prodaje. Trgovec, ki v času pomanjkanja petroleja za stalne ali domače odjemalce nezadostno količino petroleja odkloni drugim strankam prodajati, ker so mu domači odjemalci že vnaprej izročili steklenice, ne krši zakona. Ni mogoče zahtevati, da naj pri pomanjkanju tako važne življenjske potrebščine kmečko ljudstvo bega od trgovine do

trgovine, marveč je naravno, da izroči domači trgovini vnaprej steklenico za napolnitev, ko blago prispe. S tem je kupčija po zamisli čl. 2/1 l. c. sklenjena, najsi blago še ne bi bilo izročeno ali plačano. Dopustno je tedaj do navedene zakonske meje favoriziranje domačih odjemalcev, kolikor to ustreza zdravim potrebam lokalnega prometa. Nasprotno naziranje bi vsebovalo nevarnost nakupovanja in kopičenja blaga po tujih kupcih preko lastnih potreb in zapostavljalo lokalne preskrbovalne interese. Oziri na take legitimne interese so dali zakonodavcu povod, da je z ur. XII. legaliziral zadevno dispozicijsko pravico trgovca v izvestnem obsegu. Udomačenega načina prodaje trgovec niti ne sme spremenjati (glej pozneje št. 9).

S prodajno dolžnostjo ter prepovedjo omejevanja ni stavljena pod kazensko sankcijo produkcijska in obratovalna dolžnost. Likvidacija podjetja ni zabranjena, pač pa hoče zakonodavec na indirektni način skrbeti za obstoj ter nadaljevanje legitimnega obtoka, ki vodi najhitreje in najceneje do racionalne potrošnje.

4. Prepoved drugih postopkov, ki povzročijo povišanje cen. Zakonodavec misli na razne spletke („andere Machenschaften“, § 25 št. 4 naredbe z dne 24. marca 1917 št. 151 drž. zak. in povzema čl. 10 ur. o pobijanju draginje in brezvestne špekulacije z dne 30. decembra 1921 (Ur. L. št. 5/6 iz l. 1922)). Ponajveč bo šlo za kupovanje, vendar so tudi druge pravne oblike odplatnega prometa mogoče. Spletke so lahko javne, zvijačnost ni značilni znak tega prestopka. Zakon hoče zadesi kupčije, kjer se na eksistenco blaga ne polaga važnost ali ki ga storilec niti ne poseduje (prazne kupčije). Predvsem se obrača predpis zoper tajno trgovanje (Schleichhandel). Glede subjektivnega dejanskega stanu velja pod št. 5 povedano. Dobičkanosni namen ni potreben. Tipična definicija ni mogoča, odločuje, da gre za gospodarsko iracionalno dejanje. Spletke zaradi nakupovanja blaga za lastne svrhe v dovoljenem obsegu niso kaznive.

5. Kopičenje blaga (čl. 2/2 ur. I). Kopičenje blaga (nagomilovanje) se nanaša na zmanjšanje ponudbene množine na blagovnem trgu. Kopičenje zato, da bi se potrebščine in blago vzelo iz prometa in s tem povišala njihova cena, je prepovedano. Pojem kopičenja je sedaj drugače zarisan. Po čl. 4 prav. z dne 7. septembra 1922 je bilo kopičenje vsako zadrževanje blaga od prodaje, da bi se blago vzelo iz prometa in s tem podražilo. Sem je spadalo nabavljanje in zadrževanje blaga v večji količini, kakor je primerno razmeram prodajalca glede na sezono in obseg njegovega poslo-

vanja. Celo odvrčanje kupcev z višjimi cenami se je smatralo za kopičenje. Odstranjevanje blaga iz prometa ter špekulativno shranjevanje do porasta cen je normalni primer kopičenja. Shranjevanje blaga ni bistveni znak tega prestopka, ker bi drugače nakupovanje blaga, ki se ne da kopičiti, bilo nekaznivo. Zabraniti se hoče vsako špekulativno nakupovanje blaga, zaradi česar je storilec lahko vsakdo. Iz tega potem sledi, da ni treba, da bi obstajal trgovski ali kak drugi obrat. Ker morajo trgovci kupovati blago vnaprej, se razume samo po sebi, da kupovanje blaga naprej še ni kopičenje, ki bi bilo kaznivo. Za obseg in potrebe prednakupovanja bo odločeval obseg podjetja in konkretno tudi spremenjene gospodarske prilike. Koliko časa se blago odteguje normalni cirkulaciji, ni važno, špekulacijski namen pa je bistveni del dejanskega stanu. Namera gre za tem, da bi se potrebščine in blago vzele iz prometa in s tem povišala njihova cena. Da bi bila v nameri podražitev izločenega blaga, ni treba, zadošča, da se špekulira na porast blaga dotične vrste vobče. Glede sposobnosti podražitve velja zgoraj povedano. Ni važno, na kak način je storilec prišel do blaga. Odplatnost pridobitve se ne zahteva. Tudi ni treba, da je nastopilo zvišanje cen, merodajna je namera s kopičenjem vpliva na porast cen, objektivno pa skrčenje obtočne blagovne prometne zaloge. Skladiščenje samo po sebi ali dolgoročni dobavni termini še ni treba, da kažejo na špekulativne namene. To dejstvo torej ne more biti povod za poizvedovalna dejanja (glej navodila z dne 12. oktobra 1939, Sl. L. 555/87—1939).

Po zakonu z dne 24. marca 1917 je bilo kopičenje poseben primer omejitve trgovskega obratovanja, je pa glede na številnost teh prestopkov ustanovitev samostojnega kaznivega dejanskega stanu odobravati. Izkušnje prve svetovne vojne izkorišča zakon, ko dopušča kopičenje:

a) pri nabavi za potrebe lastnega gospodarstva, če zaloga ne presega običajne normalne potrebe, kar je vse širokogrudno razlagati. Vse to mora sodišče s činjenicami podpreti in ugotoviti. Glede preskrbe s kruhom je v tem oziru konkretno določeno:

aa) po čl. 5 ur. VI velja kot minimum potrebe za prehrano in rezervo do nove žetve za člane gospodarstva 60 kg pšenice pri starosti nad 10 let, izpod te dobe 30 kg, 120 kg koruze pri starosti nad 10 let, izpod te dobe 60 kg. Upravičenec določeno količino pšenice ali koruze lahko izbere. Pri živalski hrani s koruzo velja kot minimum za živino

po 400 kg, pri drobnici po 200 kg na glavo (glej čl. 17 ur. VIII).

bb) S čl. 1 ur. IX je za vsakega člana gospodarstva dopustna mera 500 kg pšenice ali 240 kg moke kakor tudi količina pšenice potrebna za setev, kar vse ne more biti predmet prisilnega odkupa.

b) Zadružnih zalog blaga, ki so namenjene za redno preskrbovanje zadružništva, ker zadružniške organizacije pospešujejo ekonomično regulacijo potrošnje.

6. Verižništvo (čl. 5/1 ur. I). Verižnik je, kdor večkrat preprodaja oziroma uvaja nova neobičajna posredovanja v prometu z življenjskimi potrebščinami, s čimer bi se moglo blago podražiti. S tem ni izčrpno podana pravna karakteristika tega kaznivega dejanja, ampak tipični primer. Misel je posneta po čl. 6 prav. z dne 7. septembra 1922, po katerem obstoji večkratna preprodaja (verižna trgovina), če se prehod blaga iz roke producenta v roke potrošnika podaljšuje, obtežuje ali podražuje s tem, da se uvede v trgovino nov nepotreben člen. Zakonodavec ima pred očmi kupčije, ki imajo svoj izvor v špekulativnih terminskih borznih poslih, kjer gre samo za diferenčne dobičke, ne da bi blago cirkuliralo. „Veriga“, kjer gre blago iz roke v roko, je samo ena vrsta verižništva. Verižništvo je ustvarjeno tudi tedaj, če se vrine v produkcijski in razdelitveni proces blaga ekonomsko tudi v trpečem gospodarstvu neopravičljivi člen, ki zavlačuje normalno pot blaga do potrošnika, in obstoji pri tem možnost podražitve na pr. če se vrine posrednik samo za to, da bi zaslužil provizijo. Zato storilec ni lahko samo trgovec, ampak vsakdo, ne samo prodajalec, ampak tudi kupec, najsi ima obrat ali ne, najsi je za trgovanje opravičen ali ne. Delikt je ogroževalnega značaja in zadostuje glede naklepa, da je storilec mogel spoznati gospodarsko nepotrebnost svojega delovanja in nevarnost objektivne sposobnosti, da se s tem cene podražijo. Več ni potrebno, posebno ne, da je podražitev nameravana ali že nastopila.

Prejšnja zakonodaja je poznala kot posebni primer verižništva dražbo blaga, ki je po zakonu z dne 24. julija 1917 drž. zak. št. 307 bila prepovedana. Zakonodavec ni sprejel ustrezne določbe očitvidno, ker so take dražbe redke in ker je itak zaščiten običajen način prodaje (čl. 5/4 l. c.).

Poleg številnih ukrepov upravne narave naj redno funkcioniranje z ozirom na **Tržni promet** (čl. 5/2—4 ur. I) pospešita sledeči dve prepovedi:

7. Kupovanje življenjskih potrebščin na trgu zaradi nadaljnje prodaje na istem kraju ter v času trga ali sejma;

8. v času, določenem za prodajo na drobno ne smejo prodajalci na drobno, zaradi svojega zalaganja sklepati s prodajalci na debelo kupčij.

Vse to je bilo po prejšnji zakonodaji nečista špekulacija (čl. 6 pravilnika z dne 7. septembra 1922).

9. Prepovedano je spreminjanje običajnih pogojev ter načina prodaje brez opravičene potrebe pri producentu, posredniku in prodajalcu. Prepoved je splošne narave in favorizira običajne pogoje ter udomačene načine prodaje ne glede na to, ali se nanaša na tržni promet ali ne. Take spremembe se zaradi motenj svobodnega gospodarstva v izrednem času ne smatrajo za ekonomske. V okvir teh prepovedi spadajo šikane vsake vrste. Namen neopravičene premembe je brezpredmeten. Spremembe, ki so nujno zvezane s spremembo obtočnega procesa, so opravičene, spremembe, ki pospešujejo potrošne interese, dopustne. Če gre za namero povišanja cen, prehaja lahko v spletko po čl. 2/3 ur. I.

10. Dogovarjanje zaradi določitve cen (čl. 5 ur. I). Prepovedano je dogovarjanje med proizvajalci, posredovalci in prodajalci „u cilju odredjivanja cena“. Prepovedano je „dogovarjanje“. Iz porabe nedovršnega glagola je sklepati, da je dogovarjanje kaznivo, ne glede na to ali je uspeh t. j. dogovor nastopil? § 22 naredbe z dne 24. marca 1917 je kriminaliziral dovršen dogovor, čl. 6 prav. z dne 7. septembra 1922 je smatral kot nečisto špekulacijo med drugim, če kdo povzroča po „dogovoru“ umetno zvišanje cen. Vprašanje moramo reševati po svrhi kriminalizacije. Dogovarjanje mora imeti namen, da bi se določila cena. Da bi to bila pretirana cena, se ne zahteva. Vsako sporazumevanje glede določevanja cen vsebuje nevarnost nemoralnega izkoriščanja gospodarskega položaja in ograža interese potrošnika kot ekonomsko šibkejšega. Zato ni važno, katera cena se je hotela določiti ali določila. Iz tega moremo sklepati, da je lege non distinguente dogovarjanje ne glede na uspeh postavljeno pod kazen. Dogovori so mogoči že med dvema izmed navedenih oseb. V kakšni obliki se je dogovarjanje vršilo, ustno ali pismeno, ni važno.

Izločeni so dogovori, kolikor spadajo v okvir kartelne prava, kjer vrši nadzor pristojni minister (čl. 5/2 l. c.). Slovenski tekst govori nejasno o pregledu, po merodajnem srbskem tekstu se sporazumi podvržejo „reviziji“. Kjer minister ni izvršil revizije cen in pogojev prodaje, ni kaznivega dejanja po čl. 5 l. c., ako bi se prodaja vršila po prej ugotovljenih cenah in pogojih.

11. Navijanje cen (čl. 8 ur. I). Prepovedano je, jemati za blago višjo ceno kot je tista, ki jo jamči običajni in dovoljeni trgovski dobiček. S tem se je zakonodavec povrnil k besedilu čl. 7 zak. o pobijanju draginje in brezvestne špekulacije z dne 27. junija 1921, Ur. L. št. 253/97, potem ko se je izkazal čl. 8 zakona z dne 30. decembra 1921 (Ur. L. št. 5/6 iz l. 1922.), ki je predvideval maksimalni 25% dobiček, kot neizvedljiv. Po zakonodaji prve svetovne vojne je bilo prepovedano zahtevanje očitno pretiranih cen (§ 20 nar. z dne 24. marca 1917). Nehote se spominjamo pri tem na slovito stroškovno teorijo (Gestehungskostentheorie), po kateri bi naj bilo merodajno le vprašanje nabavnih stroškov prištevisi običajni dobiček mirne dobe, s čimer bi bile brezpredmetne tržne ali vsake druge cene. Temu nasproti se je postavljala zahteva, da so merodajne cene, s katerimi lahko trgovec svojo zalogo spet dopolni, kar idejno predpostavlja svobodno trgovino. Obe teoriji pretiravata, ker ne upoštevata realnih življenjskih prilik. Tudi v času težkih gospodarskih motenj gre življenje svojo pot in se presoja vsak dobiček le po kupni ceni denarja. Zato je pozdraviti, da se je zakonodavec otresel vseh fantastičnih stremiljenj in kratko in malo dopustil običajni in dovoljeni čisti dobiček. Toda kaj je to?

Zakonodavec je s tem priznal pravico do dobička pri trgovanju, kar dosedaj ni bilo splošno priznano, ker je trgovec, kar je izgubil na eni strani, lahko izravnal z dobičkom na drugi strani. Misli se pri tem na rentabiliteto celotnega podjetja, s čimer pa se je napravila podobna temeljna logična pogreška kakor pri stroškovni teoriji, po kateri bi naj bilo n. pr. mogoče pri kmečkem gospodarstvu določiti, koliko stroškov vsega gospodarstva odpade na 1 kg v živinoreji dobljenega surovega masla, kar je seveda fantom. Ko določa naš zakon pravico do dobička, je treba določiti le njegovo osnovo in merilo.

Osnova je konkretni posel, glede katerega je v sporu, ali je kdo zahteval previsoko ceno. Če zakon govori o čistem dobičku, misli na čisti dobiček posameznega posla.

Merilo, po katerem načelu se pride do tega čistega dobička, je quaestio facti, ker je storilec n. pr. lahko tudi prodajalec, ki nima niti podjetja ali obrata. Pri producentu ni treba, da gre za lastni pridelani izdelek, lahko je blago tudi kupljeno. Pri posredovalcu ni nujno, da gre za posredovano blago itd. Trgovski značaj storilca torej ni pogoj kaznivosti, pač pa bo redno storilec tega delikta trgovec. Tako bo razumeti, če zakon govori o trgovskem dobičku.

Kolikor je torej pri trgovcu pri računanju čistega dobička iz posameznega posla upoštevati poleg naročenih stroškov še posebne stroške in delež na splošnih obratnih stroških, bo o tem odločevalo naziranje poštenega trgovskega prometa, zlasti v veletrgovini na osnovi večšaškega mnenja. V malih podjetjih trg. kalkulacije navadno niso spoznavne ali določljive. Tam bo presojeti primernost po lokalnih in konkretnih razmerah, pri čemer povprečno ali odstotno ugotavljanje dobička ni izključeno.

Za vsako vrsto pretiranih zahtev velja merilo, da čisti dobiček konkretnega posla ne sme presegati dovoljene mere. Ne sme se prekoračiti maksimirana cena, ker je v tej običajni dobiček že vkalkuliran. To je bilo drugače po prejšnji zakonodaji, kjer je bilo odločilno, ali je zahtevana cena tudi očitvidno previsoka. Velike olajšave bo za sodnika, če je čisti dobiček reguliran. Tako je n. pr. z odločbo banske uprave z dne 7. septembra 1940 (Sl. L. št. 471/75—1940) in 6. decembra 1940 (Sl. L. 17/2—1941) pri uvoženi masti maksimirana razlika med nabavno in prodajno ceno pri grosistu in detajlistu. S tem je maksimiran dobiček, ni pa maksimirana cena. Pri rižu italijanskega izvora se sme faktorni ceni dodati v trgovini na debelo največ 5% v trgovini na drobno največ 20% kosmatega dobička (Sl. L. 710/100—1940). Prevozní stroški so pavšalirani po čl. 1/7 Uredbe VI. odnosno VIII. itd.

Zahtevati višjo ceno, pomeni izjaviti voljo, blago za gotovo ceno prodati. Zahteva je lahko pismena ali ustna, mora pa biti resna. Običajni ceniki, nabiti v trgovinah, so taka resna zahteva. Tudi zahtevki po doplačilu kupnine je lahko taka zahteva, če se nova kupčija napravi za odvisno od tega doplačila. Kdaj se stavi zahteva po višji ceni, v čem obstoji plačilo in vrsta kupčije, ni važno. Krivdna oblika je naklep, lahko tudi dolus eventualis. Opravičljiva zmeta pri določevanju cene je mogoča, pretežno bo v obrambi prevladovala neopravičljiva pravna zmeta. Ker gre za princip javnopravnega značaja, pristanek na višjo ceno ni veljaven in upošteven.

Kontrola cen. Nobeno uravnavanje potrošnih interesov prebivalstva ne more izhajati brez kontrole cen vsaj glede važnejših življenjskih potrebščin. Glede kontrole cen je izdan blanketni zakonski predpis, da se kaznuje, kdor se pri prodaji na veliko pregreši zoper predpise, ki jih glede kontrole cen izdala minister za trgovino in industrijo ter minister za socialno politiko (čl. 9 ur. I). Ti predpisi so bili izdani s čl. 2 in 8 ur. II.

Pristojno oblastvo za kontrolo cen je banska uprava (čl. 5 l. c.), ki je teritorialno pristojna za sedež prodajne obratovalnice, za Beograd uprava mesta. S tem je fiksiran teritorialni princip, tako da n. pr. uvoznika, ki uvaža blago v dravsko banovino iz drugih banovin in ki ga tukaj po svojem pooblaščenju prodaja, zadene dolžnost predhodno v dravski banovini doseči odobritev prodaje kontroliranega blaga po zvišani ceni. Z navedeno pristojnostjo banske uprave je združena pravica, določevati in maksimirati cene kontroliranega blaga v mejah te pristojnosti. Prestopki po banskih odločbah so potem kaznivi po čl. 9 ur. I. odnosno čl. 2 in 8 ur. II. Pri kontroli in določevanju cen sodeluje banska uprava z uradom za kontrolo cen, ki je v dveh primerih sam pristojen za določevanje cen in sicer za čas pred 14. februarjem 1940, ko je stopila ur. II. v veljavo, in drugič za posamezne predmete z veljavnostjo za vso državo po pooblastilu pristojnih ministrov. Za vso državo je n. pr. določena cena glede volne (Sl. L. 648/94—1940). Predmeti, ki spadajo pod kontrolo cen, so določeni v odločbah: 69/15, 276/49, 516/81, 575/86, 716/101 Sl. L. iz leta 1940.

Predpise za kontrolo cen prinaša pravilnik o kontroli cen Sl. L. št. 309/54—1940. Kontrola cen spremlja kontrolo nad gospodarskimi podjetji (Sl. L. 521/81—1940).

V zvezi s kontrolo cen so ustanovljeni naslednji kazenski predpisi:

12. Uvozniki trgovci na debelo in proizvajalci ter predelovalci ne smejo glede predmetov, kjer je odrejena kontrola cen, cen zvišati brez predhodne dosege odobritve tega zvišanja po pristojni banski upravi. Odobrena cena velja kot maksimalna prodajna cena na sedežu zadevnih obratovalnic. Take prijave in odobritve so individualne ali kolektivne. Seznam predmetov za kontrolo cen je strogo interpretirati. Pod „mast“ n. pr. ne bo šteti nesoljene slanine. (Sl. L. 1940, 69/15).

13. Kazniva je prodaja kontroliranega blaga po istih osebah za višje cene kakor so od pristojne oblasti maksimirane (čl. 8 št. 2 ur. II).

14. Prestopek je neizdavanje računov za predmete, ki podleže kontroli cen (čl. 8 l. c.).

15. Prepovedana je zabranitev pristopa oblastnim organom v delovne prostore, vpogleda v poslovne knjige in korespondenco (čl. 8 št. 2 l. c.).

16. Prodaja v trgovini na debelo glede cen kontroliranega blaga po višjih kakor maksimalnih cenah, uveljavljenih pred 14. februarjem 1940 (pred uveljavitvijo ur. II),

katero maksimiranje je izvršil urad za kontrolo cen (čl. 5 1—5 l. c.).

17. Prepovedano je prekoračenje maksimalne cene, ki jih za posamezne kontrolirane predmete za vso državo določi urad za kontrolo cen po pooblastilu pristojnih ministrov (čl. 5 št. 4, čl. 8 l. c.).

Kontrola zaloge blaga (ur. IV) gre roko v roki s kontrolo cen. Blagovne zaloge kontrolira minister za trgovino. Prijavna dolžnost zadene osebe, ki uvažajo, predelujejo ali prodajajo na debelo predmete, ki so konkretno navedeni v čl. 4 ur. IV., kakor tudi shranjevalce teh predmetov. Komisarično nadzorstvo je mogoče. Tukaj so ustanovljeni sledeči delikti:

18. Prepovedana je prodaja predmetov, navedenih v čl. 4 ur. IV v špekulativne namene (čl. 2/1).

19. Prekoračenje prepovedi izdelovati posamezne predmete in surovine, kakor tudi izdelovati določeno vrsto predmetov iz teh surovin je kaznivo (čl. 2/5 l. c.).

Oba prestopka sta pregonljiva samo na prijavo ministra za trgovino.

Kontrola zaloge blaga je bila široko razširjena od urada za kontrolo cen glede podrobno naštetih predmetov in življenjskih potrebščin (Sl. L. 745/104—1940). T. zv. „toleranco“ regulira Sl. L. št. 601/1941. Glede prijav zalog blaga glej naredbo Ur. XV. S to naredbo je za območje urada za kontrolo cen krog storilcev opredeljen takole:

Uvoznik je vsak obrat, ki uvažá sam blago zaradi prodaje ali nadaljnje predelave ne glede na uvoženo količino. Uvoznik pa je tudi vsak proizvajalni, predelovalni in trgovinski obrat, ki predeluje ali prodaja blago, ki ga je uvozil kak drug obrat, če znaša njegova vrednost najmanj 10.000 din (čl. 2 l. c.).

Proizvajalec (predelovalec) je vsak industrijski obrat, ki proizvaja (predeluje) blago, naštetó v čl. 11 ur XV, razen tega pa različni obrati obrtnege značaja, če izpolnjujejo navedene pogoje (čl. 3 l. c.).

Trgovec na debelo je vsak trgovinski obrat, ki prodaja blago proizvajalcem, predelovalcem ali trgovcem zaradi predelave oziroma nadaljnje prodaje, ne glede na to, ali se protokolacija glasi na trgovino na debelo ali na drobno. Kot trgovine na debelo ne glede na njih protokolacijo pa veljajo vsi obrati s kurivom, ki nabavljajo v a g o n s k o blago zaradi nadaljnje prodaje.

Maksimiranje cen. Bistveno sredstvo uravnanega gospodarstva je maksimiranje cen. Prekoračenje maksimalnih cen

kaznuje že § 382 kz., vendar je smatrati ta predpis po posameznih kazenskih zakonih za derogiran, kolikor se v njih posebej kriminalizira prekoračenje maksimalnih cen. Medtem ko je to prekoračenje svojedobno bilo kaznivo le po upravnih oblastvih, ga poverja sedanja zakonodaja v pristojnost sodnih oblastev. Ne glede na maksimiranje, ki je v zvezi s kontrolo cen, so ustanovljeni sledeči prestopki:

20. Prodaja pšenice in koruze po višjih cenah, kakor jih določa čl. 1 ur. VI in VII (čl. 7 ur. VI). (Glej čl. 17 ur. VIII.)

21. Prodaja pšenice za višjo ceno, kakor jo določa čl. 1 ur. VIII, in plačilo nižjih cen pridelovalcem. Pri prodajalcih misli zakon na pridelovalce, predelovalce, posrednike, nameščence in osebe, ki mu je poverjeno vodstvo poslov (čl. 9 ur. VIII).

22. Prodaja pšenice preko določene cene ali zahtevanje za odbrano pšenico za setev višje kakor določene cene (čl. 9 ur. IX).

23. Kdor prekorači pri drobni prodaji določene cene (čl. 4 ur. 10).

24. Trgovci, komisionarji in drugi posredniki, ki zahtevajo za koruzo, koruzno moko ali koruzni zdrob višjo od maksimirane cene (čl. 9 ur. 13).

Kupec, ki kupuje blago draže kakor po maksimirani ceni, po predstojećih določbah sodno ni kazniv, ker zakon njegove kazenske odgovornosti ne ustanavlja (§ 1 kz.). Možna pa je njegova odgovornost za pomoč pri kaznivem dejanju, ako je naklepnost te pomoči dokazljiva. Maksimiranje cen ne more doseči svojega cilja, ako se jasno in brezpogojno ne postavi pod kazensko sankcijo vsako naklepno pa tudi malomarno prekoračenje maksimiranja cen bodisi neposredno, bodisi posredno.

Neprijave. Vsaka kontrola zahteva sodelovanje organov gospodarskega obtoka. V to svrhu so ustanovljene kazenske sankcije za tosmerno neposlušnost.

Neprijava zvišanja cen po čl. 2, 8 ur. II, ni samostojni prestopek. Kriminalizirano je prodajanje po zvišani ceni brez predhodne prijave ter dobljene odobritve. Neprijava odnosno okolnost, da se ni dosegla predhodna odobritev je le del objektivnega dejanskega stanu.

25. Neprijava koruzne zaloge preko 5000 kg v zrnu ali 8000 kg na storžih (čl. 3 ur. III in V).

26. Neprijava o zalogah predmetov, navedenih v čl. 4 ur. IV. Samo na prijavo ministra za trgovino.

27. Neprijava presežkov pšenice in koruze letine 1959 (čl. 7, 8 ur. VI). Enako je kazniv, kdor poda neresnično prijavo.

28. Neprijava vseh količin pšenice in pšenične moke, enako neresnična prijava (čl. 8 ur. IX).

29. Neprijava zaloge oljnatega semenja in olja (čl. 18 ur. XI).

Neresnična prijava je izrečno kriminalizirana torej samo pri prestopkih pod št. 27 in 28. Ali je tudi sicer neresnično prijavo enakostaviti neprijavi, je zavisno od okoliščin posameznega primera. Odločevala bo dalekosežnost lažnih trditvev.

Poleg neprijav so stavljene pod kazensko sankcijo različne posebne dolžnosti, ki so stvarno same na sebi več ali manj redovnega značaja in bi kot take pravilno spadale v pristojnost občin upravnih oblasti. Sodno pristojnost gre razlagati tako, da hoče zakonodavec končni cilj, kateremu služijo, občutno zaščititi. Semkaj spadajo:

30. Kdor ne vodi predpisanih knjig o nakupu in prodaji predmetov iz čl. 4 ter zbirnih pregledov ali le na predlog ministra za trgovino (čl. 5 ur. IV).

31. Kdor ne vodi v evidenci odsvojitve presežkov pšenice ali koruze in take odsvojitve ne prijavi privilegirani izvozni družbi (čl. 8 ur. VI).

32. Kdor ne dobavi prisilno odkupljenih presežkov pšenice ali koruze v določenem roku (čl. 8 ur. VI).

33. Zanamarjanje skrbi, da bi se prisilno odkupljena pšenica ali koruza dobro ohranila, tako da se po borznih uzancah ne more sprejeti (čl. 8 ur. VI).

34. Imetniki javnih skladišč kakor tudi lastniki in zakupniki zasebnih skladišč, ki ne dajo na zahtevo privilegirani izvozniški družbi svojih prostorov na razpolago za shrambo prisilno odkupljene pšenice in koruze (čl. 9 ur. VI, čl. 12 ur. VIII).

35. Kdor ne vodi knjig o nakupu in prodaji pšenice ali ne izda osebam, katerim se pšenica prodaja, predpisanih računov ali obračunov pridelovalcem pšenice (čl. 10 ur. 8).

36. Kdor ne da v pogled poslovnih knjig ter listin, ki se nanašajo na promet pšenice, ali ne dovoli dostopa službenim organom v poslovne prostore ter pregleda skladiščnih prostorov (čl. 11 ur. VIII).

37. Kdor ne proda pooblaščenim ustanovam določenih presežkov pšenice in ne dobavi tega v pravem stanju (čl. 8/2 ur. IX).

58. Kdor uporablja neredno pripravljeno pšenico za mletje ali daje protivzorčni tip moke v promet (čl. 11 ur. IX).

59. Prevezem pšenice ali pšenične moke za prevoz ali izvršitev takega prevoza brez predpisanega odpremnega dovolila (čl. 10 ur. IX) in koruze (čl. 10 ur. XIII). Glej odločbo o odpremljanju pšenice in pšenične moke iz glavnega proizvodjalnega okoliša (Sl. L. 423/71—1940).

40. Protipredpisno mletje pšenice (čl. 11 ur. IX, čl. 6 ur. XIV). Glej odredbo banske uprave v Ljubljani Sl. L. št. 7, 8, 9/1 leto 1941.

41. Izdelovanje kruha za prodajo zoper predpise čl. 12 ur. IX in čl. 8 ur. XIV.

42. Prodaja svežega kruha še isti dan in nedovoljena peka ponoči (čl. 15 ur. IX).

45. Odkup oljnatega semena brez predhodne odobritve privilegirane izvozne družbe (čl. 17 ur. XI).

44. Predelovanje oljnatega semena na ujem (čl. 17 ur. XI).

45. Kdor ne stavlja na razpolago odkupljenih količin sončnega semena (čl. 19 ur. XI).

46. Protipredpisna prodaja blaga v večji meri (čl. 4 ur. XII).

47. Protipredpisni nakup večje količine blaga (čl. 4 ur. XII).

48. Vezanje prodaje vrst blaga (čl. 4 ur. XII).

49. Uporaba zdrave koruze za industrijske svrhe (čl. 11 ur. XIII).

50. Pokvara (namerna) zdrave koruze zaradi uporabe v industrijske ali obrtne svrhe (čl. 11/2 ur. XIII).

51. Mletje bele moke za račun države v mlinih, ki za to niso določeni (čl. 1 št. 3, čl. 6/1 ur. XIV).

52. Dajanje v promet protipredpisno zmlete moke (čl. 2 št. 1, čl. 6/1 ur. XIV).

55. Mletje nepresejane moke proti predpisom (čl. 1 št. 2, čl. 7 ur. XIV).

Odgovornost podjetnika. Za kazniva dejanja odgovarja redoma principal ali lastnik podjetja. Vsak podjetnik ima dolžnost, obratovanje v podjetju nadzirati. Zanemarjanje te dolžnosti mu lahko naprti eventualni naklep. Kazensko-pravno jamstvo lastnika podjetja za dejanja, za katera odgovarja nameščenc, je omejeno edinole na solidarno jamstvo za denarno kazen, izrečeno zoper nameščenca. V primeru neizterljivosti se denarna kazen spreminja v zapor, ki je časovno različno maksimiran. Da se ne izigra solidarno jamstvo podjetnika za denarno kazen, izrečeno zoper

nameščenca, se denarna kazen ne sme prej spremeniti v zapor, dokler izvršba v imovino podjetnika ni ostala brezuspešna.

Drugače je urejena

kazenska odgovornost nameščencev. Vkljub načelu individualne kazenske odgovornosti nameščenec, ki izpolnjuje službene odredbe principala, kazensko redoma ne more odgovarjati za vršitev svoje službe, ker mu večinoma manjka že vpogled v notranjo stran poslovanja podjetja. Ker pa se preskrbovalni tehnični aparat vrši s pomočjo nameščencev, bi zakonodavčevi cilji ne bili dosegljivi, ako bi nameščenec kazenske odgovornosti bil popolnoma oproščen. Ali in za katera dejanja nameščenec kazensko odgovarja, je zato treba presojati prvenstveno po vsakem posameznem kazenskem predpisu. Ti nikakor niso enotnega značaja.

54. Po ur. I. jamči nameščenec za vse prestopke po tej uredbi s a m o v p r i m e r u, ako je ravnal brez vednosti podjetnika ali njegove naknadne odobritve (čl. 15 ur. I). Sodelovanje nameščenca n. pr. pri verižni trgovini po nalogu principala ni kaznivo. Odobritev je lahko izrečna ali tudi konkludentna. Pri pravni osebi odgovarja poslovodja, razen če dokaže, da je bilo storjeno dejanje brez njegove vednosti.

Ur. VI. glede kazenske odgovornosti nameščencev nima nobene določbe. V poštev prihaja le prodaja pšenice in koruze preko maksimirane cene (čl. 7). Odgovoren je vsakdo, kdor tako prodaja. Da je to tudi nameščenec, bi se dalo misliti po tem, da za denarno kazen solidarno odgovarja t u d i pravna oseba, za katere račun je storilec posloval. S prodajo pa gre razumeti prodajo na lasten račun in lege non distinguente se kazenska sankcija na nameščenca ne nanaša.

Po ur. VIII. je kazenska odgovornost nameščencev p o l e g p o d j e t n i k a izrečno uzakonjena glede prestopkov po čl. 10—12.

55. Nameščenec in osebe, katerim je poverjeno vodstvo poslov, so odgovorni, če plačujejo pridelovalcu nižje kakor predpisane cene ali če kot prodajalci zahtevajo višje kakor maksimirane cene (čl. 9). Izpolnitev službenih dolžnosti jih ne oprasha.

56. Po čl. 2 l. c. zadene dolžnost, voditi predpisane knjige o prometu pšenice podjetnika, nameščenec na to direktno nima vpliva. Vseeno lahko nastopi njegova odgovornost, če mu je izpolnitev te dolžnosti od principala poverjena, pa jo zanemarja.

57. Delokroga nameščencev se tiče predpis, da pri nakupovanju in prodaji pšenice strankam izročajo pismene obračune.

58. Principala zadene dolžnost, dati poslovne knjige na vpogled, ki se nanašajo na promet s pšenico, dovoljevati dostop v poslovne prostore in stavljati na razpolago za shrambo pšenice. Nameščenceva odgovornost za ta dejanja postane lahko akutna, če nameščenec zadevno ne izvršuje službene dolžnosti.

Spet drugače je urejena nameščenska odgovornost po ur. IX.

Neprijava ali neresnična prijava presežkov po čl. 1/2 se tiče samo predstavnika gospodarstva. Neprodaja ali nedobava presežkov pšenice in pšenične moke v pravem stanju se ne tiče nameščenske odgovornosti (čl. 8 l. c.).

59. Nameščenci producentov, trgovcev, komisionarjev in vseh drugih posrednikov in osebe, katerim je poverjeno vodstvo poslov, ki zahtevajo za pšenico višjo kakor predpisano ceno, so kazensko samostojno odgovorni (čl. 9).

Prevzem pšenice ali pšenične moke za prevažanje brez predpisanega dovolila se tiče samo podjetnika, ne njegovega nameščenca.

Za protipredpisno mletje, uporabo neprimerne pšenice in dajanje protivzorčne moke v promet odgovarja samo podjetnik (čl. 11/1).

60. Za protipredpisno mletje pa so odgovorni tudi nameščenci in osebe, katerim je poverjeno vodstvo poslov (čl. 11/2).

61. Za nedovoljeno ponočno peko odgovarja samo podjetnik in osebe, katerim je poverjeno vodstvo poslov v pekarnah (čl. 15/2 l. c.).

62. Po uredbi XI. odgovarjajo za kazniva dejanja po čl. 17—19 poleg lastnika podjetja tudi njegovi nameščenci, pri pravni osebi pa tudi oseba, kateri je poverjeno vodstvo poslov in oseba, ki je dejanje storila.

63. Po uredbi XIII. odgovarja nameščenec za kazniva dejanja po čl. 9—11, kakor tudi osebe, katerim je pri pravnih osebah in ustanovah poverjeno vodstvo poslov.

V drugih primerih kazenska odgovornost nameščencev ni ustanovljena.

Pri določitvi kroga nameščenskega storilstva je treba imeti pred očmi, da pojma nameščenca in osebe, kateri je poverjeno vodstvo, ni razumeti v smislu določb trgovskega ali obrtnega zakona. Pojem nameščenca je v upoštevanih zakonih kazenskopravne narave in mora kazenski sodnik po

okolnosti posameznega primera presoјati, ali je kdo tak nameščeneц, ki kazensko odgovarja po teh zakonih. Za to presojo bo odločilno službeno področje, pri čemer ekstenzivno tolmačenje ne bo dopustno. Za osebe, ki jim je poverjeno vodstvo poslov, prav tako ni treba, da so poslovodje v tehničnem smislu, mišljene so osebe, ki imajo pri opravljanju poslov odločilni vpliv, bodisi poleg ali redno namesto lastnika podjetja. Odgovornost nameščencea ni odvisna od tega, ali so mu poverjeni vodstveni posli.

Vsebina odgovornosti se ne da določiti po enotnih načelih. V nekaterih primerih je subsidiarna, v drugih koordinirana odgovornosti podjetnika. Ne more pa biti brezpogojna. Samo kršitve službenih dolžnosti v oziru zaščitene pravne dobrine so lahko tudi obenem samostojne kršitve zakona.

Procesualna stran. Kolikor gre za sodno kazniva dejanja po upoštevanih zakonih (št. 1—65) so brezizjemno prestopki, za katerih razpravljanje in sojenje nastopa pristojnost okrajnih sodišč po predpisih kp., kar je ponekod posebej poudarjeno. Vendar je opozoriti na nekatere posebnosti:

Postopek po ur. I. mora biti hiter.

Vročba sodbe po ur. I. je obvezna, po kaz. postopniku le, če se zahteva (§ 594/4 kp.).

Obtoženec ima pravico, prizvati se v 8 dneh (čl. 19 ur. I). Iz te določbe se mora zaključiti, da uredba ne predvideva posebne prijave priziva. Zadevna določba kp. (§ 594/2 št. 1 kp.) se torej ne sme porabiti. Čl. 19/2 ur. I. je posebna določba k splošnemu predpisu § 594 št. 1 kp.

V čl. 19/2 ur. I. je rečeno, da ima obsojenec pravico priziva. Iz tega se ne sme zaključiti, da ima le obtoženec pravico na pravno sredstvo, ne pa tudi državni tožilec. Poudarek tega predpisa ni na pravici priziva, ampak na pravici priziva v 8 dneh. Generalni predpis čl. 18/5 l. c. torej ni prizadet.

Kazni po ur. IX in XIII morajo biti izrečene najdalje v 8 dneh po prejeti prijavi.

Pravnomočne sodbe po ur. XII se objavljajo.

Posebni predpisi: Upoštevani zakoni so t. zv. stranski kazenski zakoni. Ti uvajajo številne nove dejanske stane materialnopravne narave, vendar paralelno kaznovanje po upravnih oblastvih ni izključeno. (Sl. L. št. 478/77—1940). Glede vseh stranskih kazenskih zakonov velja obči del kazenskega zakona, kolikor v stranskih zakonih ni posebej določeno kaj drugega. Ti posebni predpisi so sledeči:

Pogojne kazni se ne morejo (prav smejo) izrekat po ur. I, XII in XIII. Začuditi mora, da ta prepoved ni splošna, dasi na drugi strani zakon zagroža celo za nekatera dejanja difamirajoče prisilno bivanje (n. pr. ur. IX).

Izvršitev kazni po ur. I ne zastara (čl. 21). Zakaj to ne velja za vse prestopke, ko je pri nekaterih nameščenska odgovornost celo strožja kakor po ur. I, ni umljivo.

Za spremembo denarne kazni v zaporno veljajo posebni konkretni predpisi in posebno maksimiranje nadomestnega zapora.

Udeležba po § 54/5 kz. ne prihaja v poštev, kolikor posamezni zakon izrečno urejuje odgovornost nameščenca. Sicer po splošnih načelih veljavnosti občega dela kz. odgovornost za naklepno pomoč ni izključena.

Uvedene so posebne stranske kazni odnosno očuvalne odredbe, in sicer: Prepoved nadaljnjega poslovanja začasno ali vedno (čl. 15 ur. I); zaplomba blaga (čl. 14/1 ur. I); odvzem blaga čl. 14/2 ur. I, čl. 11/5 ur. IX in čl. 6 ur. XIV); prisilno bivanje in prisilno delo (čl. 14 ur. IX, čl. 7 ur. XIV, čl. 14 ur. XIII, glej tudi uredbo o pošiljanju brezvestnih špekulantov na prisilno bivanje in prisilno delo S. L. št. 225/42—1940 in pravilnik z dne 16. marca 1940); postavitve poverjenika v podjetje (čl. 22 ur. XI), kateri ukrep je uvrščen v kazenske predpise, dočim postavitve komisarja po čl. 15 ur. XIII in po čl. 3 ur. IV ni uvrščena v predpise kazenskega značaja; izbris iz uvoznega registra za 1 leto (čl. 5 ur. IV).

Prestopki po ur. IV. so predlagalni delikti.

Po analogiji čl. 40/5 Z. o t. je ustanovljena solidarna odgovornost podjetnika za izrečene denarne kazni zoper nameščenca. Denarne kazni se stekajo v posebne fonde, odvzem blaga v konkretno navedene sklade. Poskus prestopka je kazniv edinole po čl. 7 in 8 ur VI.

Novo področje sodnih oblastev daje iz pravno-političnega in zakonodajnotehničnega stališča mnogo povoda za marsikatero opombo. Toda ne sme se prezreti, da se nahaja gospodarska zakonodaja glede preskrbe prebivalstva v sredi razmaha in da še gotovo ni dobila svoje dokončne oblike. Upoštevati se mora nadalje, da se izražajo težave naglega prehoda iz svobodnega v najsi le delno dirigirano gospodarstvo, tudi v zakonodaji in da verjetno ne bo brez vpliva splošna nesigurnost obstoječih in bodočih gospodarskih oblik. Z ozirom na izkušnje potrošnozaščitne zakonodaje v prvi svetovni vojni se njeni uspehi, kolikor gre za sodno pristojnost, ne smejo preoptimistično presojati. Podčrtati

je treba že preskušeno dejstvo, da represivna sredstva, kakor so sankcije kazenske narave v teh vprašanjih, ki so prvenstveno gospodarskega značaja, primarno niso sposobna sredstva, da bi dovedla do ozdravljenja gospodarskih razmer. To je uresničevati na drugem polju. Vse to pa ne bo ovira, da bodo sodna oblastva v globoki zavesti velike odgovornosti pred javnostjo poverjeno nalogo v polni meri izvršila.

Knjigovodstvo, pravo in sodstvo.

Dr. Albin Kandare.

K pričujočim razmotrivanjem sem se odločil, ker me uči dolgoletna praksa v svojstvu izvedenca v knjigovodski in bančni stroki pri sodiščih, da pravniki nimajo vselej pravih pojmov o izvedenčevih nalogah v civilnih in kazenskih pravnih, o pomenu knjigovodstva za pravnne probleme odn. da ne najdejo pravih vidikov za oceno izvedenskih laboratorov.

Za civilne pravde predpisuje § 447 c.p.p., da postavi sodišče enega ali več izvedencev za ocenitev činjenic, ki so važne za odločbo ali za izvršitev ogleda, če je treba za ta opravila strokovnega znanja, s katerim sodišče ne razpolaga. Redoma predlagata stranki vsaka po enega izvedenca, ki ju sodišče potem imenuje, ako nima pomislekov zoper osebo enega ali drugega ali obeh. Izvzemši bagatelne pravde in redke primere, v katerih se stranki sporazumeta na enega izvedenca, poveri sodišče oddajo mnenja dvema izvedencema. Često se dogaja, da sta izvedenca različnega mnenja. Pri takem položaju poziva sodišče še tretjega izvedenca v smislu § 458/3 c.p.p., dasi že vestna primerjava obeh mnenj dokazuje, da je eno mnenje napačno, ker se poslužuje nelogičnih zaključkov ali ker je celo v nasprotju z zakonom. V takih primerih je pritegnitev drugih izvedencev nepotrebna, ker zavlačuje rešitev in dela nepotrebne stroške. Sodnik sam, čigar opravilo je vprav v stalnem porabljanju logičnih zaključkov in ki po službeni dolžnosti pozna zakone, lahko odloči, katero mnenje kaže take nedostatke in katerega zato ne more vzeti za podlago svojemu izreku. Izvedenec je vselej le pomočnik sodnika, kateremu naj pomaga s svojim strokovnim znanjem razrešiti problem pravde, tako kakor to zakon zahteva.

Zato mora izvedenec v vsakem primeru vsaj do neke mere poznati pravo in zakone. To velja za vsakega izve-